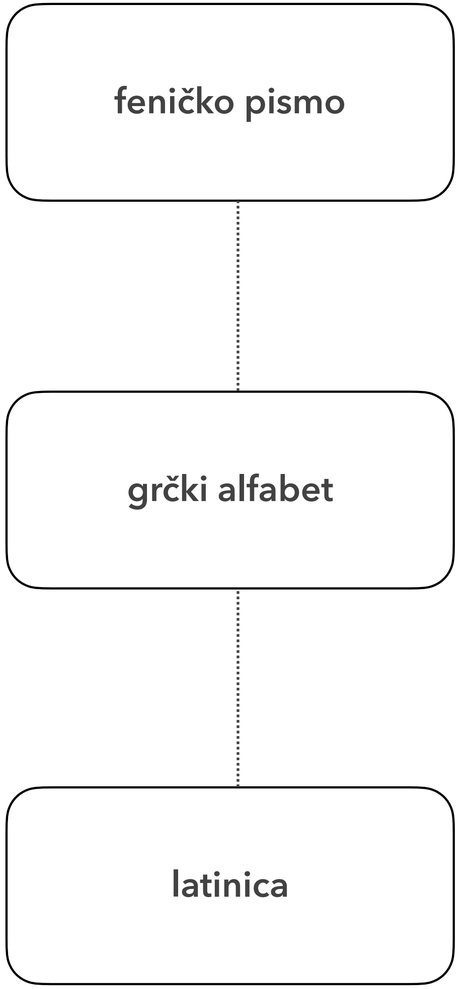
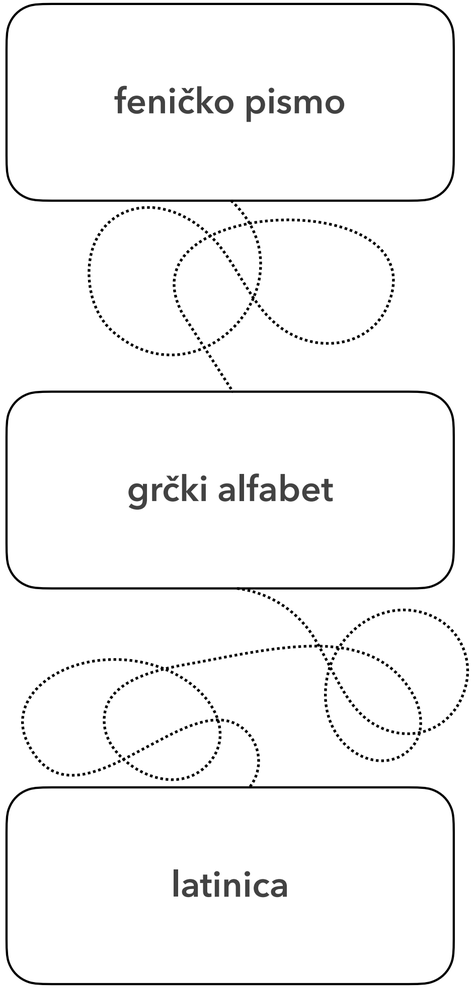
LATINICA OD A DO 8
Rana istorija latinske abecede

Orsat Ligorio

Vikendijum u Filološkoj gimnaziji,
2. mart 2024.

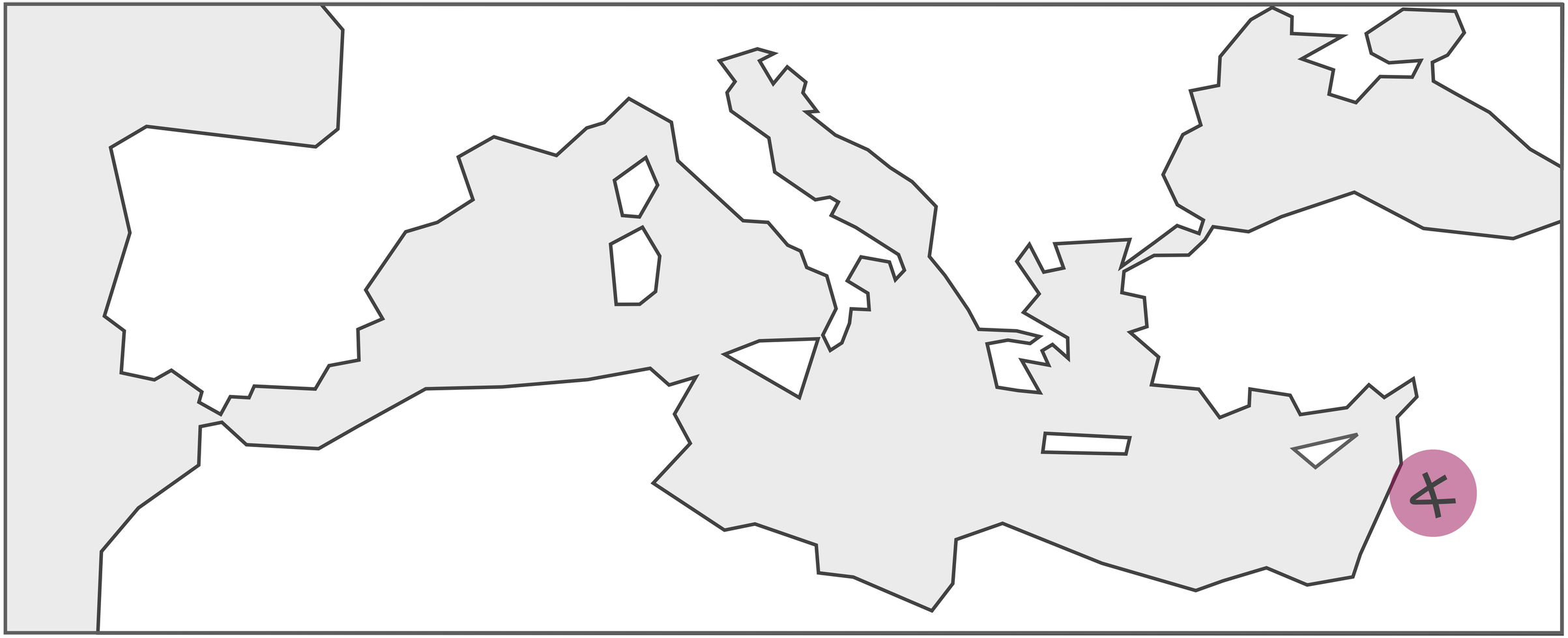

feničko pismo
grčki alfabet
latinica

feničko pismo
grčki alfabet
latinica

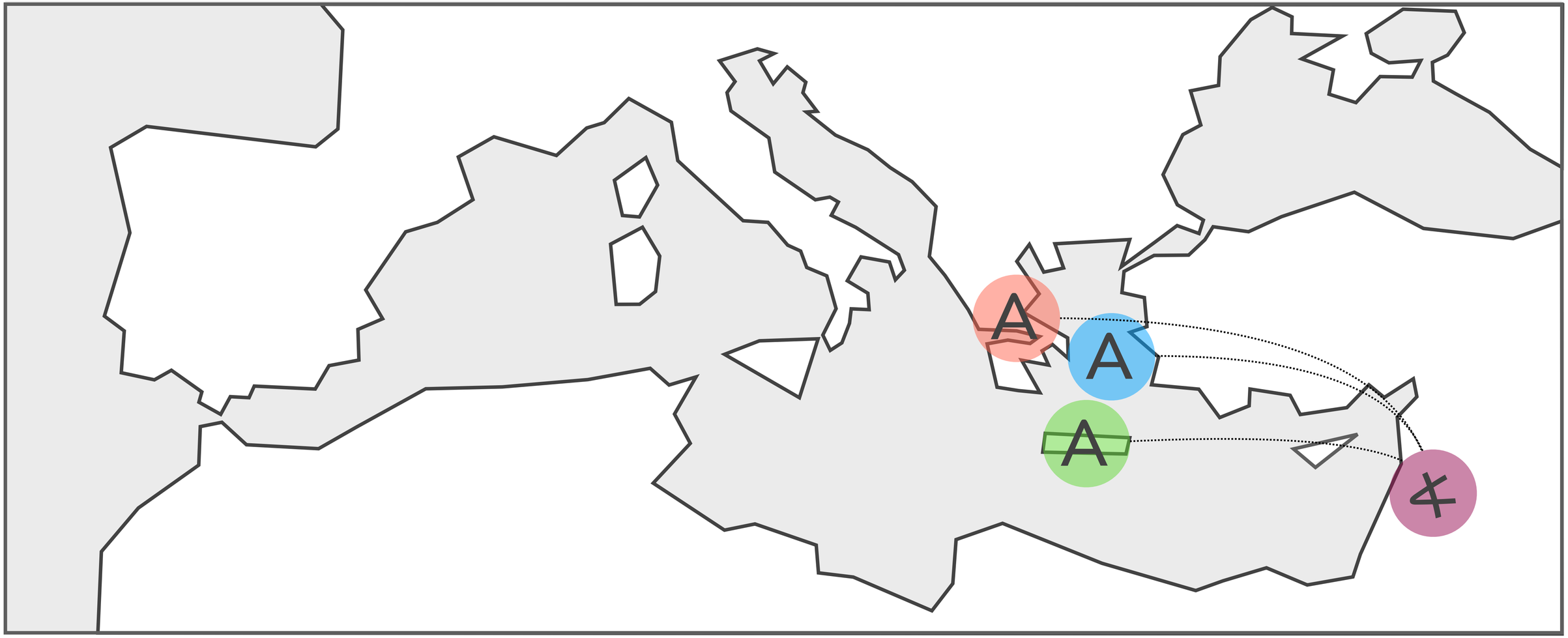
Poglavlje 1
UVOD

Feničko pismo

Grčka epihoričkа pisma

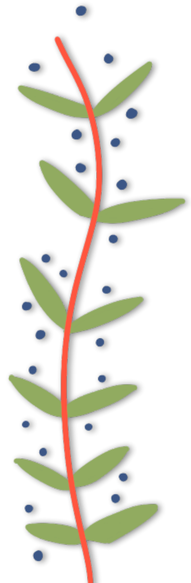

[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[ɛ:]	[tʰ]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[pʰ]	[kʰ]	[ps]	[o:]
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	Θ	Ι	Κ	Ρ	Ϻ	Ϻ	—	Ο	Γ	Ϻ	Ϙ	Ρ	Ϲ	Τ	Υ	—	—	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	Θ	Ι	Κ	Ρ	Ϻ	Ϻ	Χ	Ο	Γ	Ϻ	Ϙ	Ρ	Ϲ	Τ	Υ	Φ	Ψ	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	Θ	Ι	Κ	Ρ	Ϻ	Ϻ	—	Ο	Γ	Ϻ	Ϙ	Ρ	Ϲ	Τ	Υ	Φ	Χ	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	—	Ι	—	Η	Θ	Ι	Κ	Ρ	Ϻ	Ϻ	Ⱶ	Ο	Γ	—	—	Ρ	Ϲ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

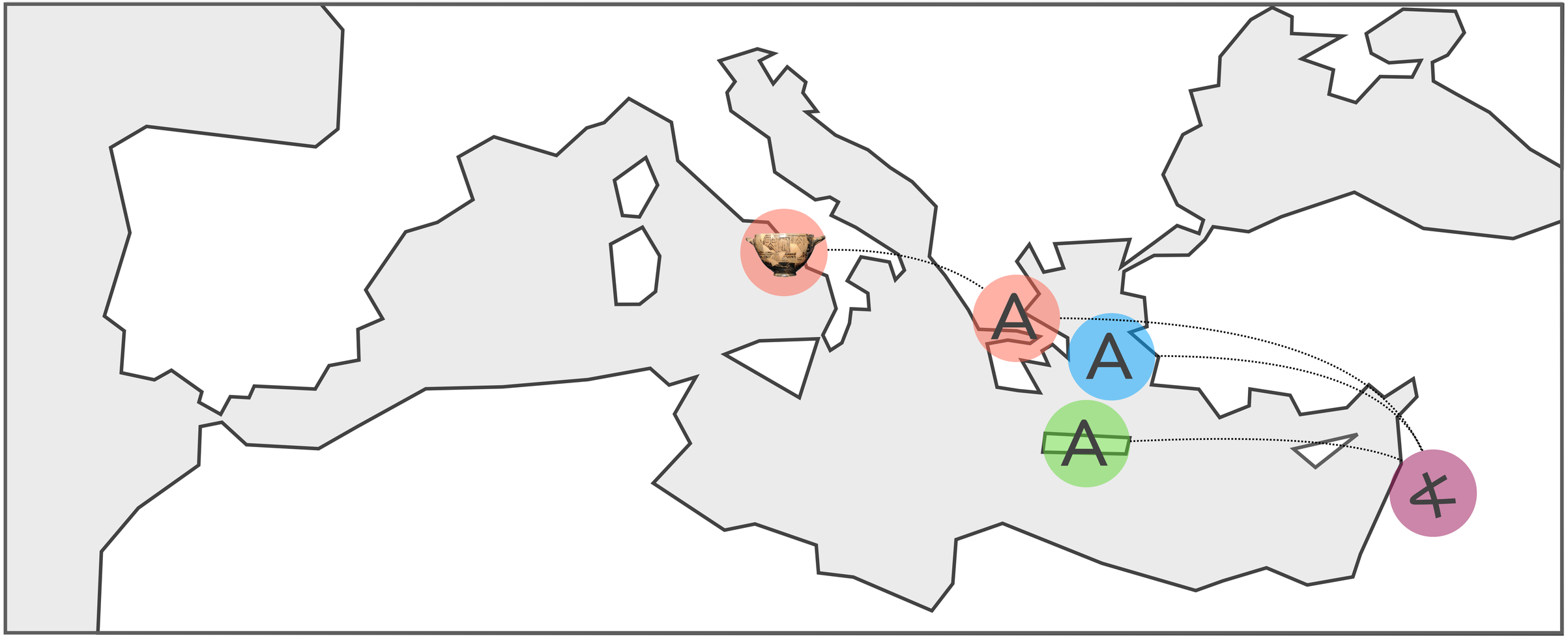
Gračk epihoričkа pisma

[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[ɛ:]	[tʰ]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	[ks]	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[pʰ]	[kʰ]	[ps]	[o:]
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	⊗	Ι	Κ	Ρ	Μ	Ν	—	Ο	Γ	Μ	Ϙ	Ρ	Σ	Τ	Υ	—	—	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	⊗	Ι	Κ	Ρ	Μ	Ν	Χ	Ο	Γ	Μ	Ϙ	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Ψ	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	Ι	Ħ	—	⊗	Ι	Κ	Ρ	Μ	Ν	—	Ο	Γ	Μ	Ϙ	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	—	—
Α	Β	Γ	Δ	Ε	—	Ι	—	Η	⊗	Ι	Κ	Ρ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Γ	—	—	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

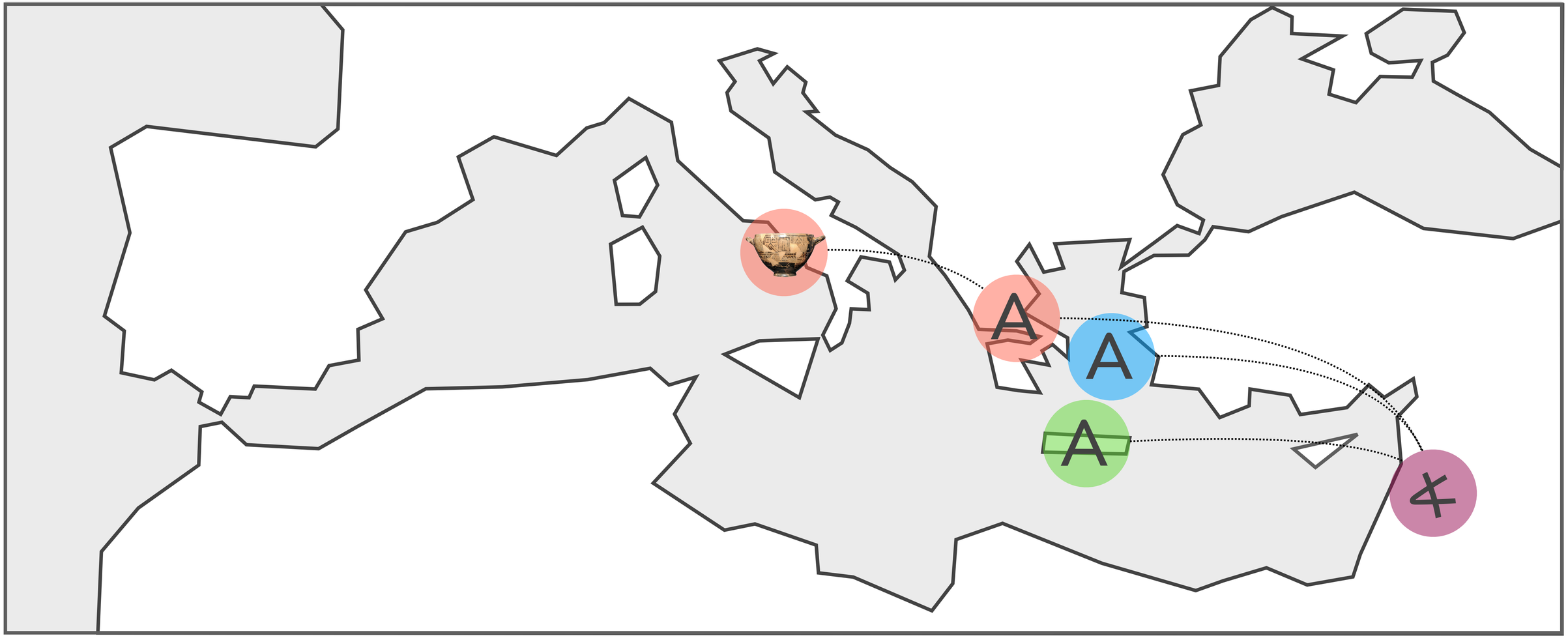
Razlike među grčkim epihoričkim pismima

Prvi alfabetski natpis: Nestorova čaša, 8. vijek pr.n.e.

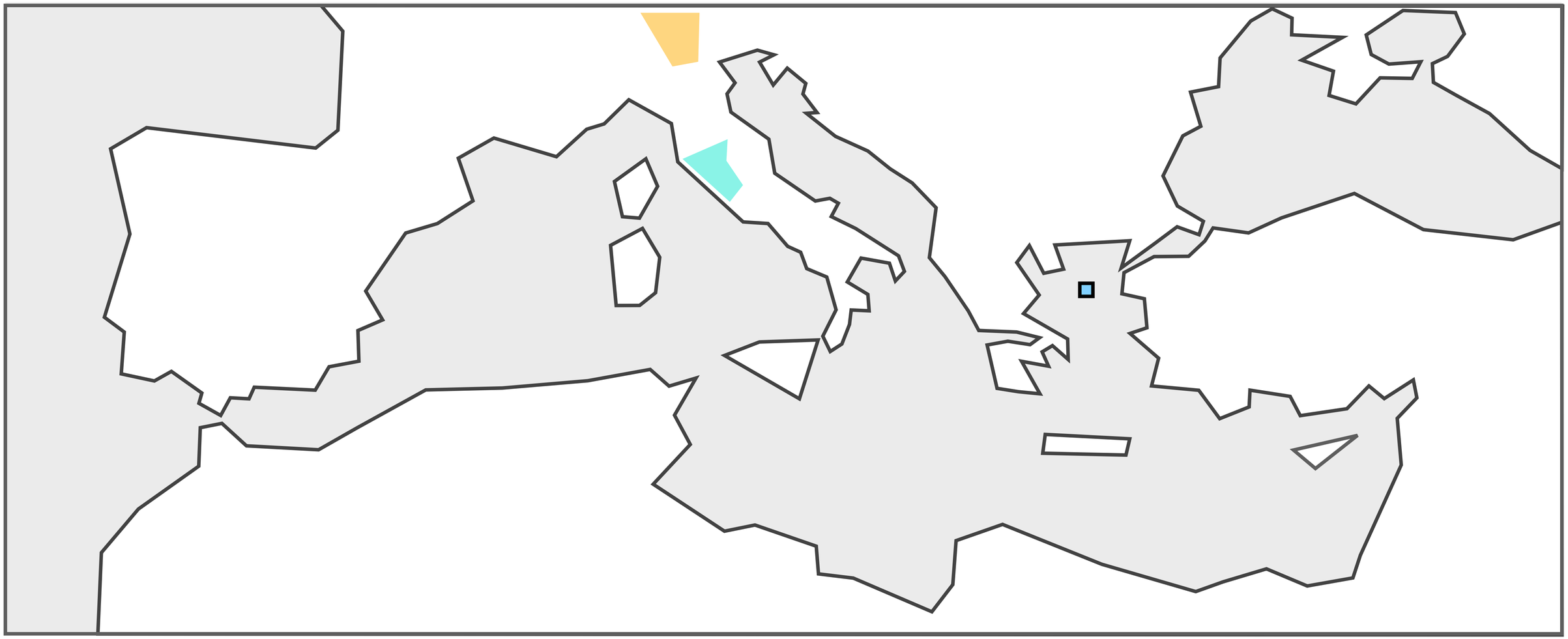
Prvi alfabetski natpis: Nestorova čaša, 8. vijek pr.n.e.

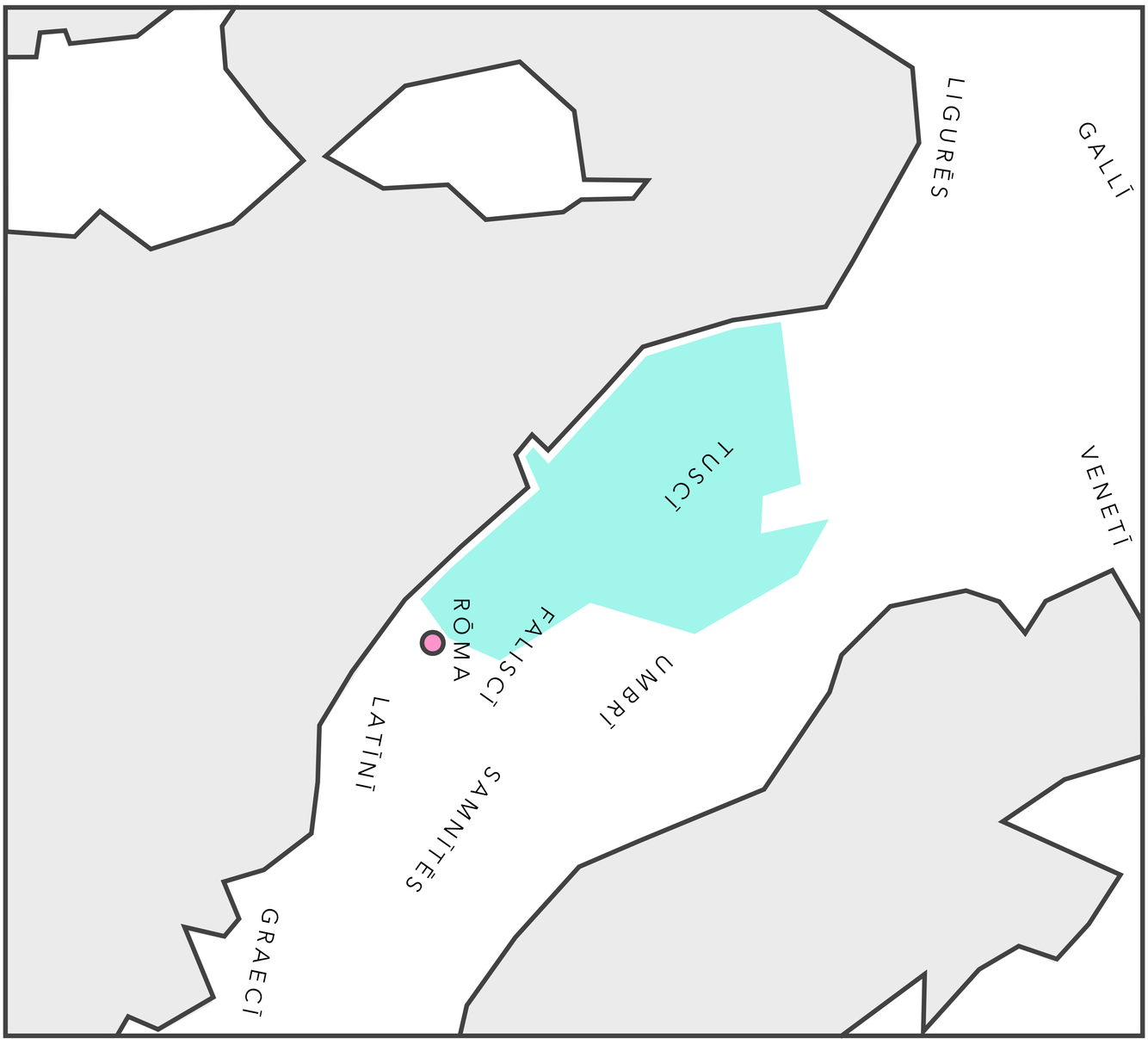
Poglavlje 2
ETRU ČANI

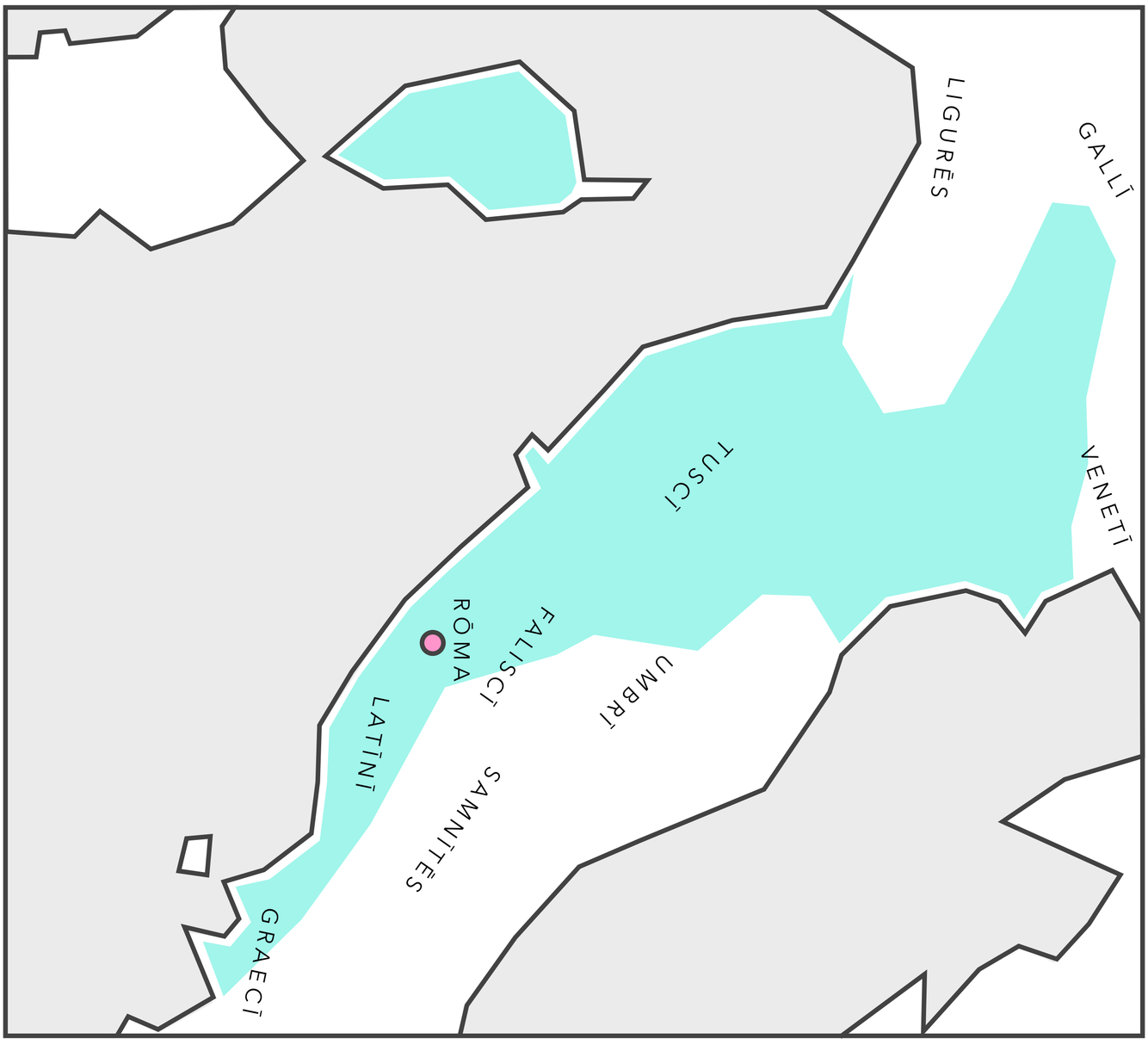
Tirenska jezička porodica: etrurski, retski i lemnijski

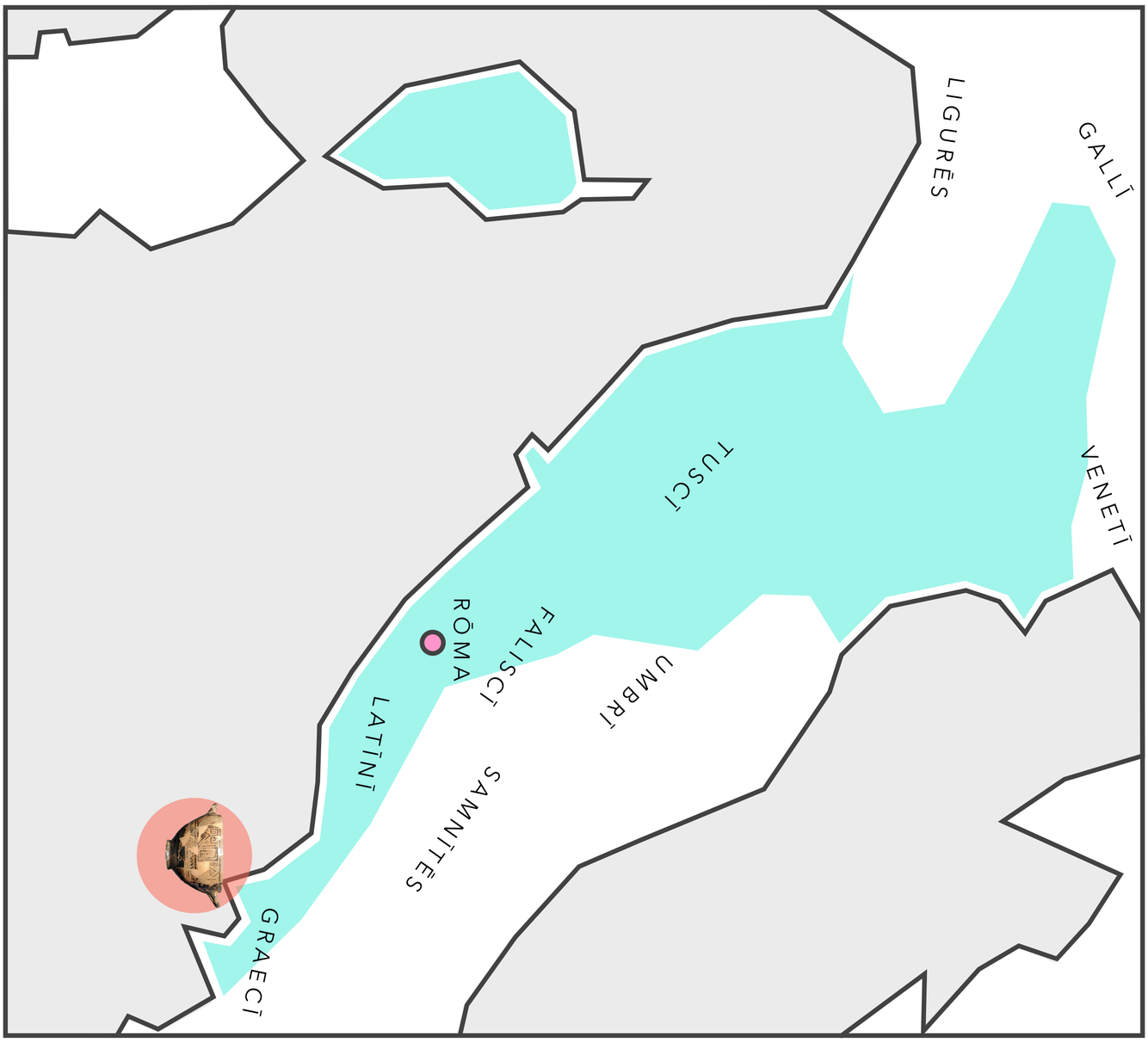
Etruščani, cca 900–750 pr.n.e.

Etruščani, cca 750–500 pr.n.e.

Grčko i etrursko pismo

- Etrurski natpisi

  ➔ dokumentovani od 8. pr.n.e. do 1. pr.n.e.

- Etrurski jezik

  ➔ izumro početkom novog vijeka pod pritiskom latinskog

- Etrurska pozajmljenice

  ➔ zatlaθ > satelles, faśena > (h)arena, fersu > persona itd.

- Etrurska umjetnost

  ➔ grnčarija, kipovi od terakote i bronze, freske, nakit itd.

Himera iz Areca, cca 400 pr.n.e.

Mars iz Todija, cca 400 pr.n.e.

Apolon iz Veja, cca 500 pr.n.e.

Villa Giulia, museo nazionale etrusco

Sarcofago degli Sposi, 6. vijek pr.n.e.

Poglavlje 3
ETRURSKO PISMO

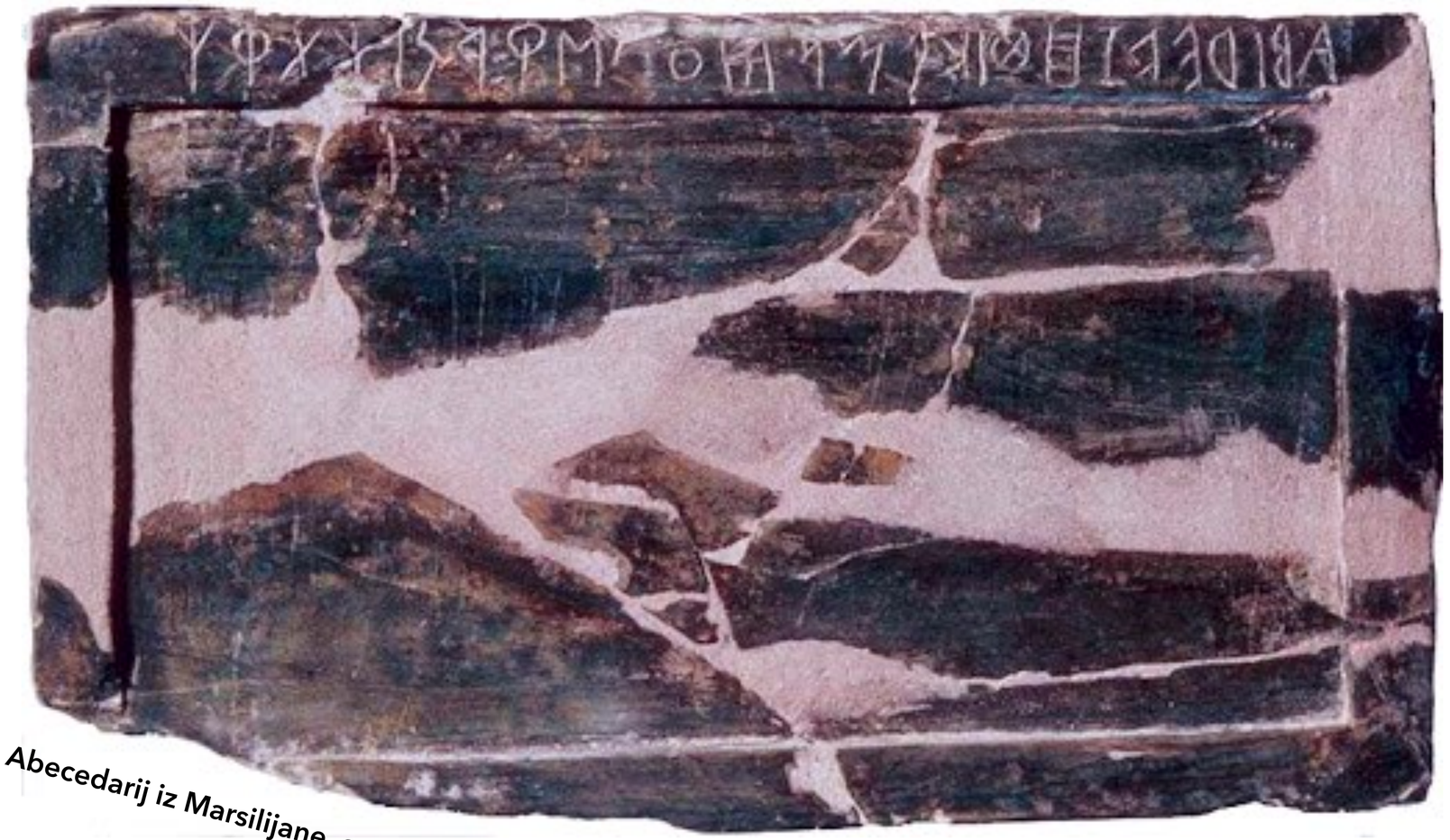

Α	Β	Γ	Δ	Ε	F	Ι	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	(Ξ)	Ο	Π	Μ	Ϙ	Ρ	Σ	Τ	Υ	Χ	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌆	𐌇	𐌈	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	𐌎	𐌏	𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

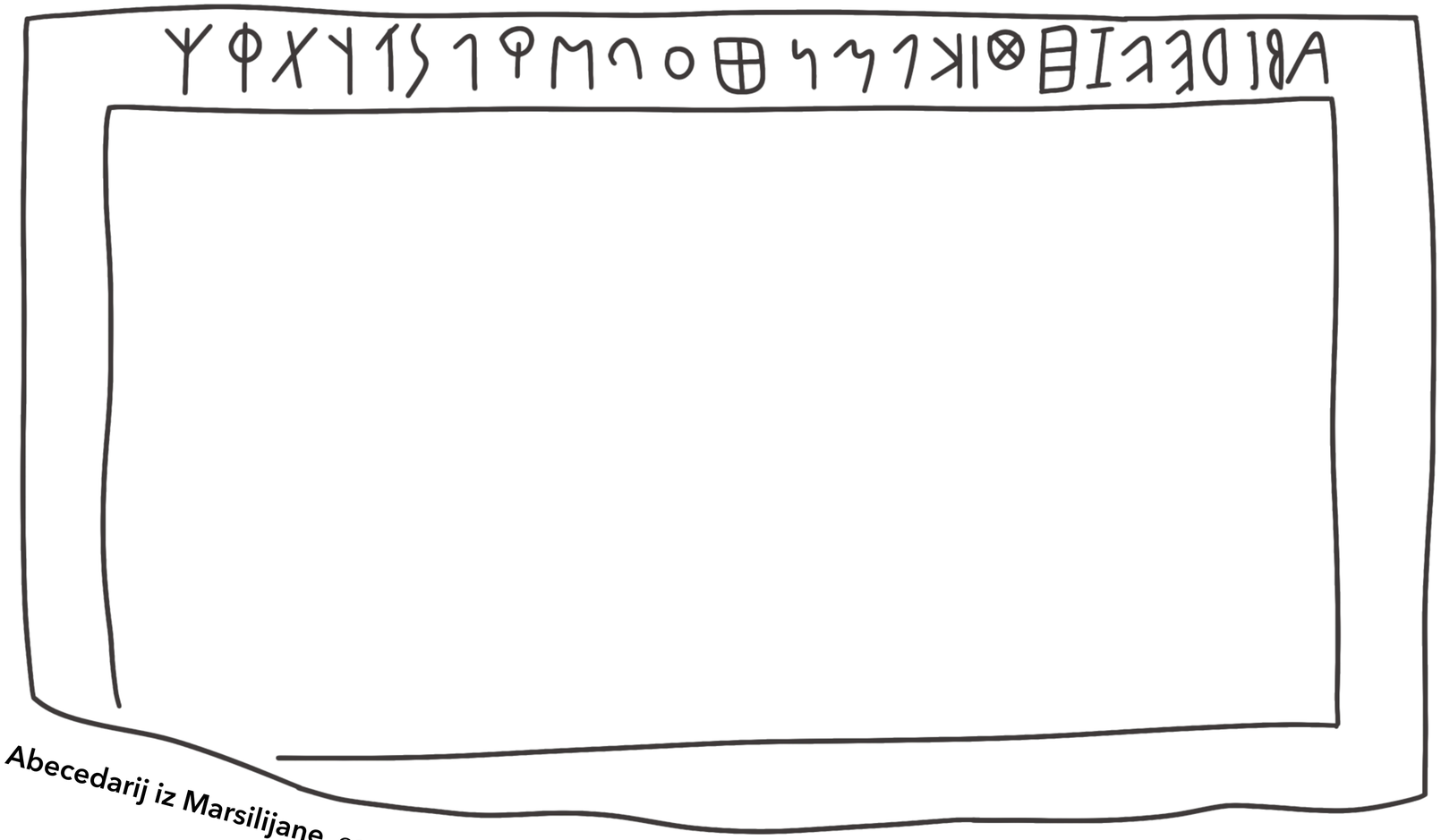
Crveno grčko pismo i rano etrursko pismo

A	B	Γ	Δ	E	F	I	H	⊗	I	K	L	M	N	(丰)	O	Γ	M	Q	P	S	T	Y	X	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⋔	⋕	⊃	⊄	⋽	⋾	⋿	⊟	⊗	⋮	⋊	⋋	⋓	⋎	⊞	○	⋏	⋈	⋐	⋖	⋚	⊤	⋎	⋇	Φ	Ψ
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

Slova čiji je oblik u ranom etrurskom pismu promijenjen

Abecedarij iz Marsilijane, *cca 700 pr.n.e.*

Abecedarij iz Marsilijane, cca 700 pr.n.e.

A	B	Γ	Δ	E	F	I	H	⊗	I	K	L	M	N	(Ξ)	O	Γ	M	Q	P	S	T	Y	X	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
A	B	ↄ	D	E	∃	I	H	⊗	I	K	L	M	N	⊞	O	Γ	M	Q	P	S	T	Y	X	Φ	Ψ
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

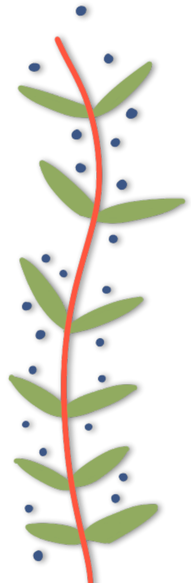
Mrtva slova

Etrurski nema glasove [b], [d], [g], [o], [ks]

A	B	Γ	Δ	E	F	I	H	⊗	I	K	ᒧ	ᒪ	ᒣ	(丰)	O	ᒥ	ᗰ	Q	ᐳ	ᕀ	T	Y	X	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⍲	⍇	⍄	⍃	⍄	⍐	⍋	⍈	⊗	⍳	⍓	⍙	⍘	⍌	⍈	⍜	⍕	⍗	⍞	⍟	⍒	⍑	⍦	⍧	⍥	⍤
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

Slova čija je vrijednost u etrurskom pismu promijenjena

Gama označava [k] (kao kapa i kopa), ne [g]

𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌆	𐌇	𐌈	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	(𐌎)	𐌏	𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[tʰ]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[pʰ]	[kʰ]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌆	𐌇	𐌈	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	𐌎	𐌏	𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙	𐌚
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
𐌀		𐌂		𐌄	𐌅	𐌆	𐌇	𐌏	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍			𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙	𐌚
a		c		e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n			p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

Kasnije etrursko pismo

A	B	Γ	Δ	E	F	I	⊟	⊗	I	K	ᒣ	ᒧ	ᒨ	(丰)	O	Γ	ᐱ	Ϙ	ᐳ	ᐸ	T	Y	X	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⋔	⋕	⊃	⊄	∃	∃	⨦	⊟	⊗	I	⋊	⋀	ᒣ	ᒧ	⊞	O	ᒣ	ᐱ	ᑫ	ᐳ	ᐸ	T	Y	X	Φ	Ψ
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⋔		⊃		∃	∃	⨦	⊟	⊙	I	⋊	⋀	ᒪ	И			ᒣ	⋈	ᑫ	⊄	ᐸ	T	Y	X	Φ	Ψ
a		c		e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n			p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

Slova čiji je oblik u kasnijem etrurskom pismu promijenjen

Ⱑ	Ⱒ	Ⱓ	Ⱔ	Ⱕ	Ⱖ	Ⱗ	Ⱘ	Ⱙ	Ⱚ	Ⱛ	Ⱜ	Ⱝ	Ⱞ	(Ⱟ)	Ⱐ	Ⱡ	Ⱟ	Ⱪ	Ⱬ	Ⱦ	Ⱨ	Ⱪ	Ⱬ	Ⱨ	Ⱪ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[tʰ]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[pʰ]	[kʰ]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ⰀⰀ	ⰁⰁ	ⰂⰂ	ⰃⰃ	ⰄⰄ	ⰅⰅ	ⰆⰆ	ⰇⰇ	ⰈⰈ	ⰉⰉ	ⰊⰊ	ⰋⰋ	ⰌⰌ	ⰍⰍ	ⰎⰎ	ⰏⰏ	ⰐⰐ	ⰑⰑ	ⰒⰒ	ⰓⰓ	ⰔⰔ	ⰕⰕ	ⰖⰖ	ⰗⰗ	ⰘⰘ	ⰙⰙ	ⰚⰚ
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ⰀⰀ		ⰂⰂ		ⰄⰄ	ⰅⰅ	ⰆⰆ	ⰇⰇ	ⰈⰈ	ⰉⰉ	ⰊⰊ	ⰋⰋ	ⰌⰌ	ⰍⰍ			ⰐⰐ	ⰑⰑ	ⰒⰒ	ⰓⰓ	ⰔⰔ	ⰕⰕ	ⰖⰖ	ⰗⰗ	ⰘⰘ	ⰙⰙ	ⰚⰚ
a		c		e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n			p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ

Dodatna slova

[f] se piše ili kao ⰖⰇ (VH)
ili pomoću novog znaka ⰸ.

Poglavlje 4
NEKOLIKI ETRURSKI NATPISI

Bronzano ogledalo iz Palestrine

Bronzano ogledalo iz Palestrine

TINIA
MENERFA
AND
FORVMFA

Bronzano ogledalo iz Palestrine

Bronzano ogledalo iz Veja

Bronzano ogledalo iz Veja

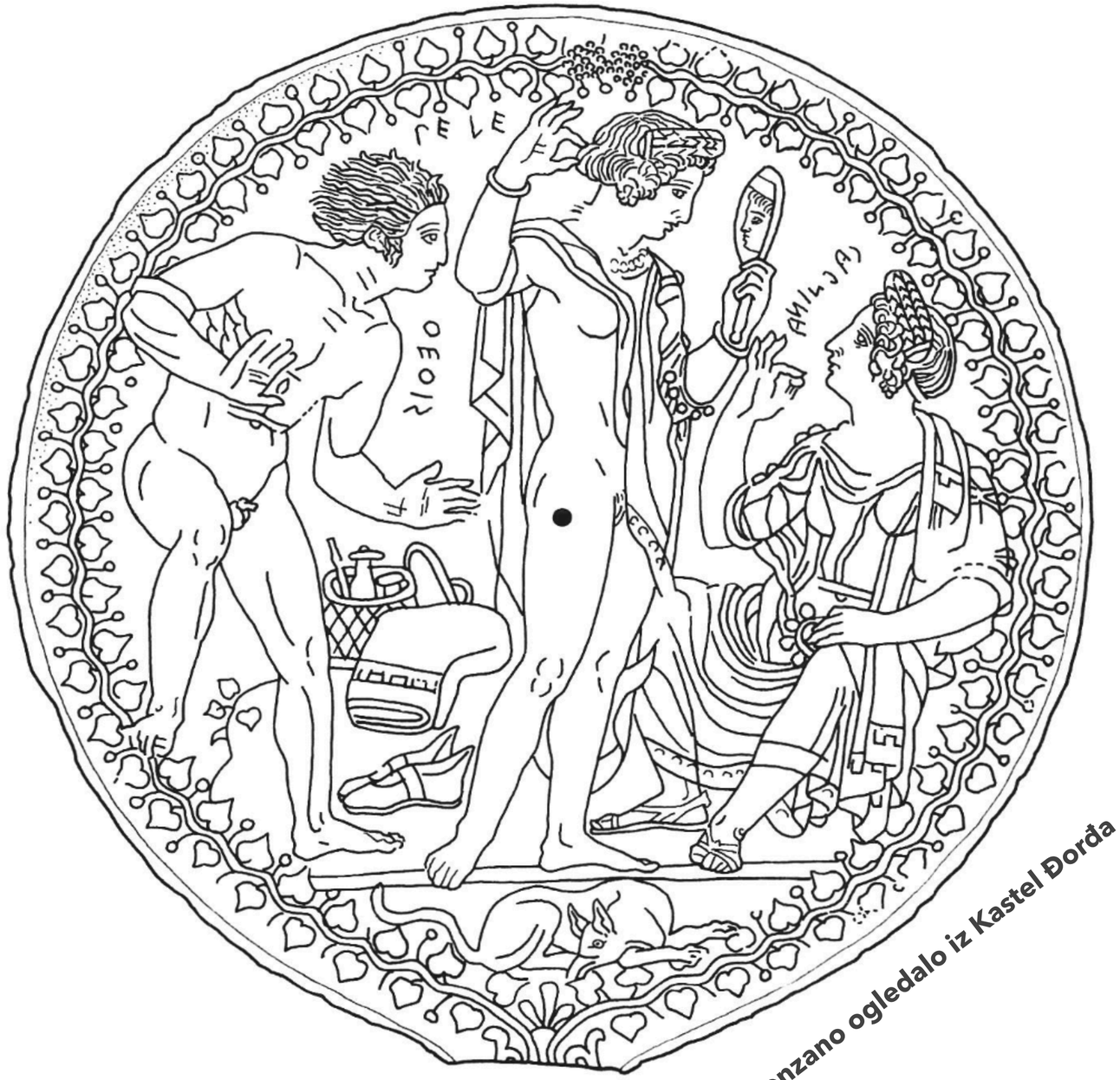
VDVSOE
CLVOVMVSOA
NADVM
BEIAZVN

Bronzano ogledalo iz Veja

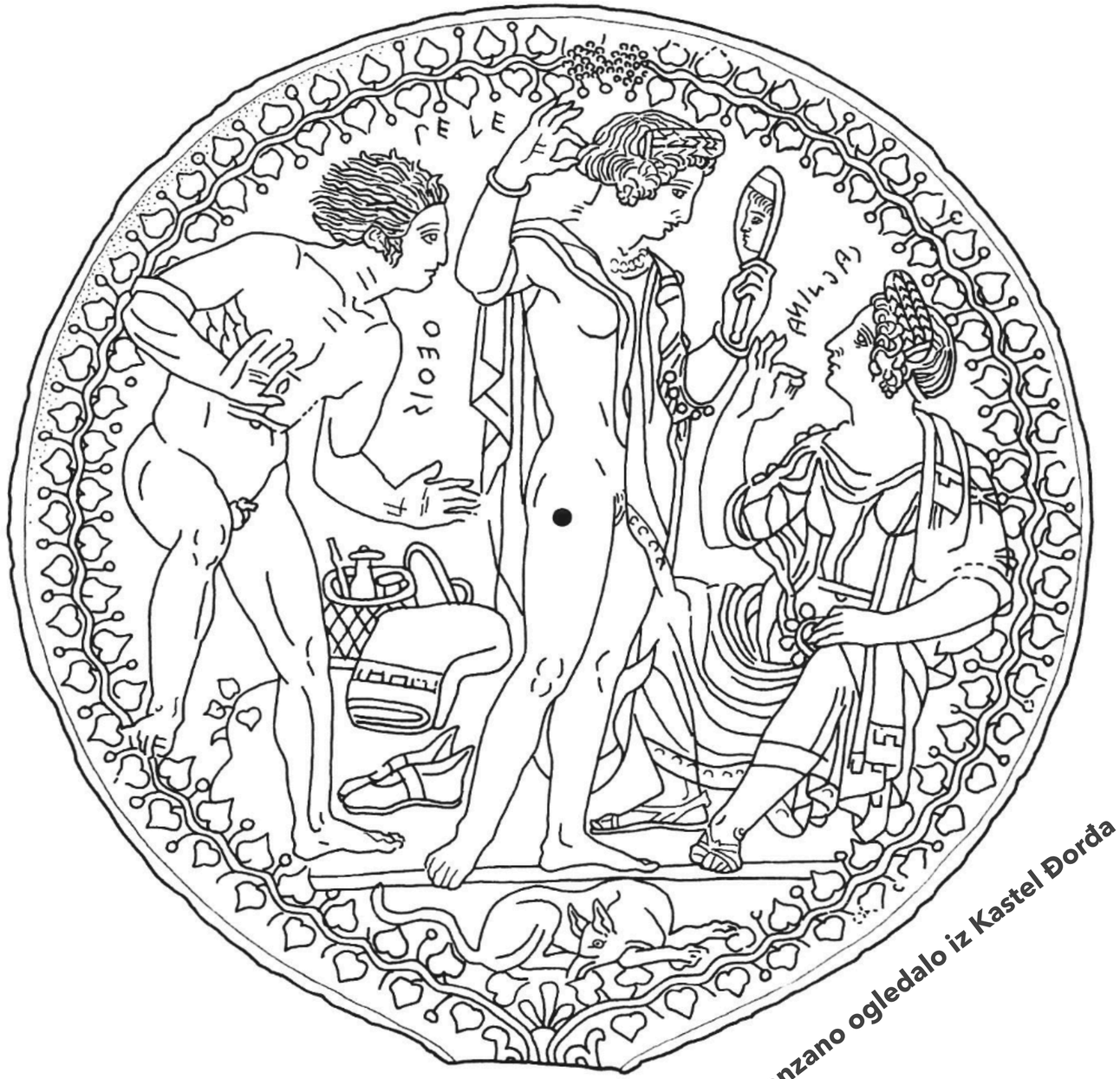

Bronzano ogledalo iz Kastel Đorđa

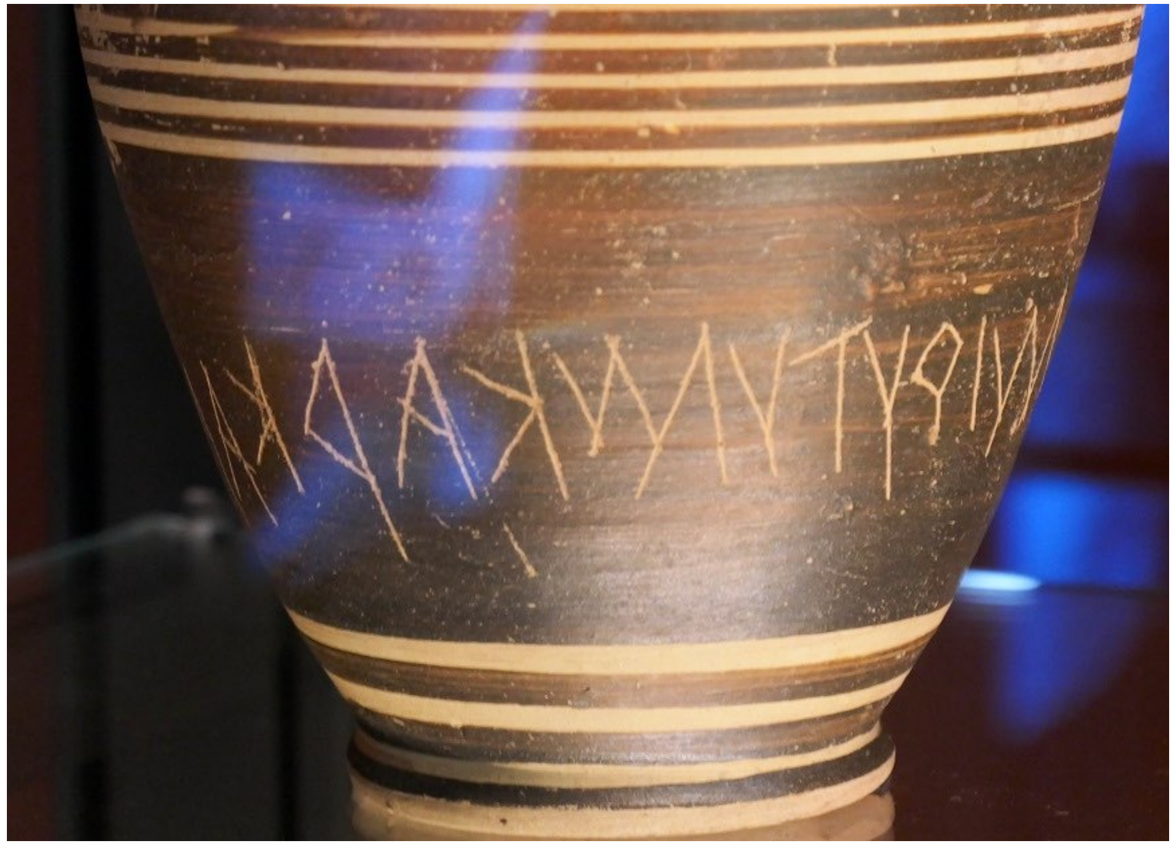
Bronzano ogledalo iz Kastel Đorđa

ΘΕΘΙΖ
ΓΕΛΕ
CALAINA

Bronzano ogledalo iz Kastel Đorđa

Krčag za vino iz Červetera, cca 650 pr.n.e.

Krčag za vino iz Červetera, cca 650 pr.n.e.

Krčag za vino iz Červetera, cca 650 pr.n.e.

MI QVTVM KARKANAS

»Ja sam Karkanin krčag za vino.«

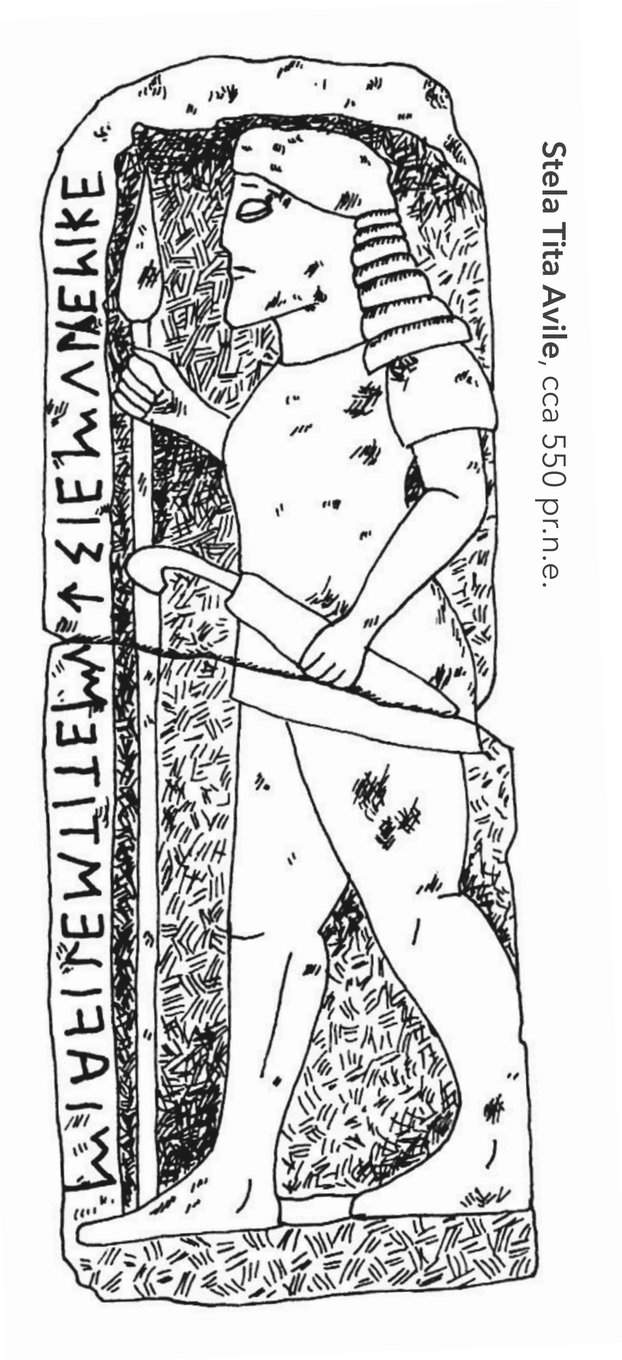
Stela Tita Avile, cca 550 pr.n.e.

Stela Tita Avile, cca 550 pr.n.e.

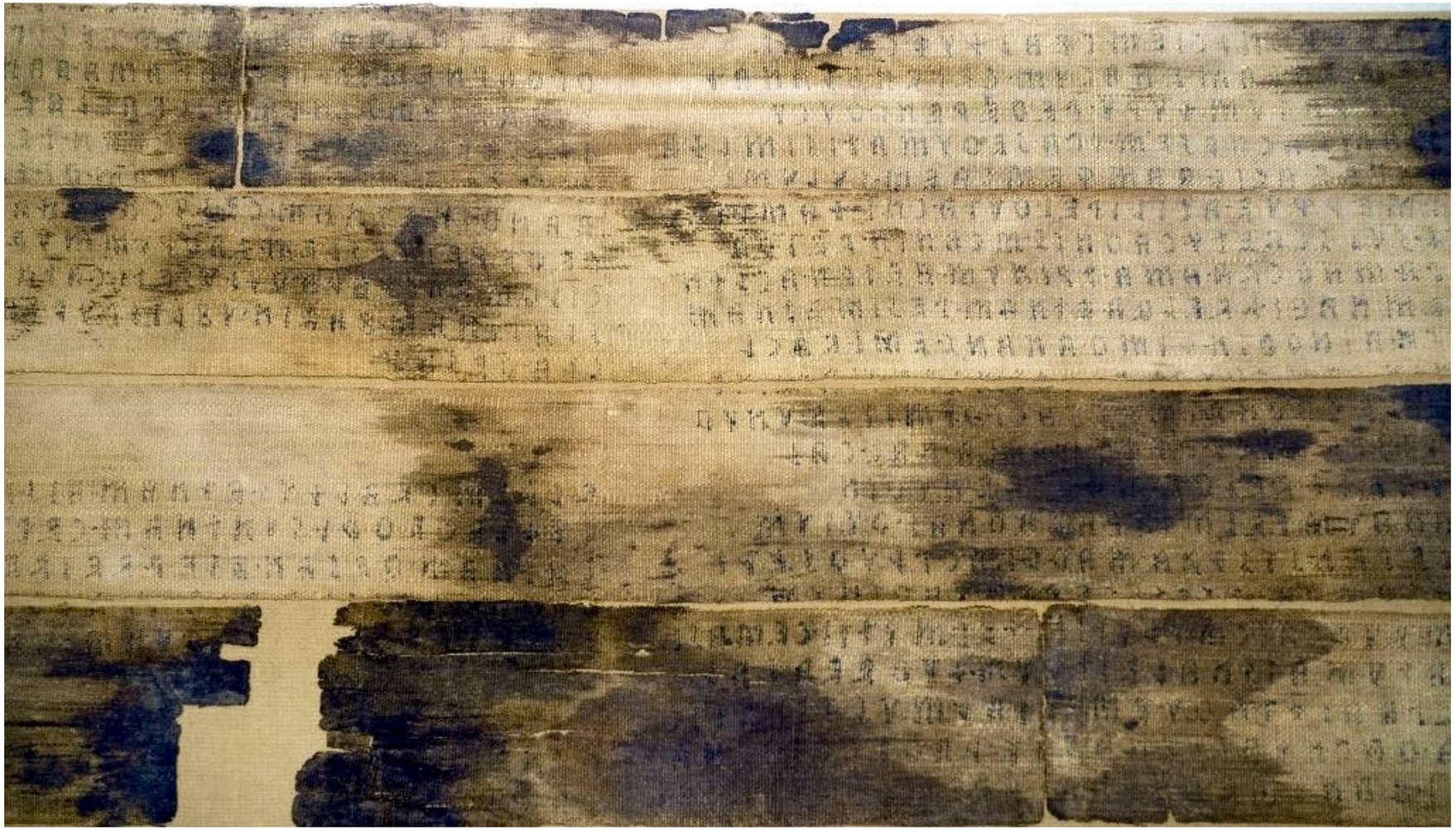

ᛗᛁ ᚫᚠᛁᛚᛖᛗ ᛏᛁᛏᛖᛗ
ᚡᚢᛊᛁᛖ ᛗᚡᛚᛖᛗᛁᚴᛖ

Stela Tita Avile, cca 550 pr.n.e.

Liber linteus Zagrabiensis, 3. vijek pr.n.e.

Poglavlje 5
LATINSKO PISMO

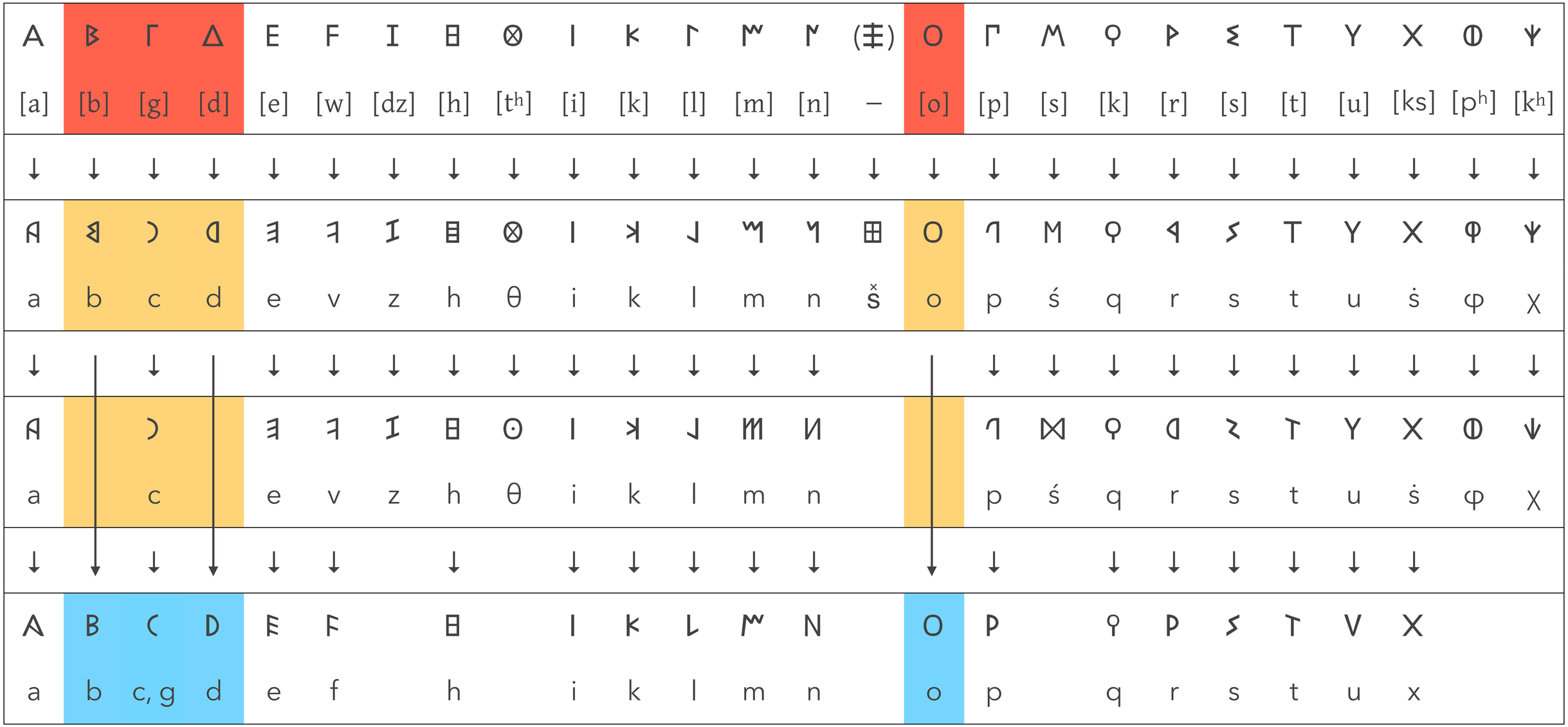

Α	Β	Γ	Δ	Ε	F	Ι	Θ	⊗	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	(Ξ)	Ο	Π	Μ	Ϙ	Ρ	Σ	Τ	Υ	Χ	Φ	Ψ
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[t^h]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[p^h]	[k^h]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⍓	⍇	⍐	⍃	⍄	⍅	⍋	⍈	⊗	⍏	⍌	⍑	⍒	⍍	⊞	⍜	⍗	⍔	⍖	⍕	⍊	⍘	⍦	⍁	⍉	⍎
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
⍓		⍐		⍄	⍅	⍋	⍈	⍜	⍏	⍌	⍑	⍒	⍍			⍗	⍔	⍖	⍃	⍊	⍘	⍦	⍁	⍉	⍎
a		c		e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n			p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓			↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓		
Α		⊂		Ε	F		Θ		Ι	Κ	Ι	Μ	Ν			Ρ		Ϙ	Ρ	Σ	Τ	V	Χ		
a		c, g		e	f		h		i	k	l	m	n			p		q	r	s	t	u	x		

Latinsko pismo

𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌉	𐌇	𐌈	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	(𐌎)	𐌏	𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘
[a]	[b]	[g]	[d]	[e]	[w]	[dz]	[h]	[tʰ]	[i]	[k]	[l]	[m]	[n]	–	[o]	[p]	[s]	[k]	[r]	[s]	[t]	[u]	[ks]	[pʰ]	[kʰ]
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌉	𐌇	𐌈	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	𐌎	𐌏	𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙	𐌚
a	b	c	d	e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n	š	o	p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
𐌀		𐌂		𐌄	𐌅	𐌉	𐌇	𐌏	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍			𐌐	𐌑	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙	𐌚
a		c		e	v	z	h	θ	i	k	l	m	n			p	ś	q	r	s	t	u	ṡ	φ	χ
↓		↓		↓	↓		↓		↓	↓	↓	↓	↓			↓		↓	↓	↓	↓	↓	↓		
𐌀		𐌂		𐌄	𐌅		𐌇		𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍			𐌐		𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗			
a		c, g		e	f		h		i	k	l	m	n			p		q	r	s	t	u	x		

Kao u etrurskom pismu, gama je [k] a VH > V je f.

Iz grčkog pisma vraćena je beta [b], delta [d] i omikron [o]. Za [g] nema znaka.

Abecedarij iz Lanuvija, cca 525–500 pr.n.e.

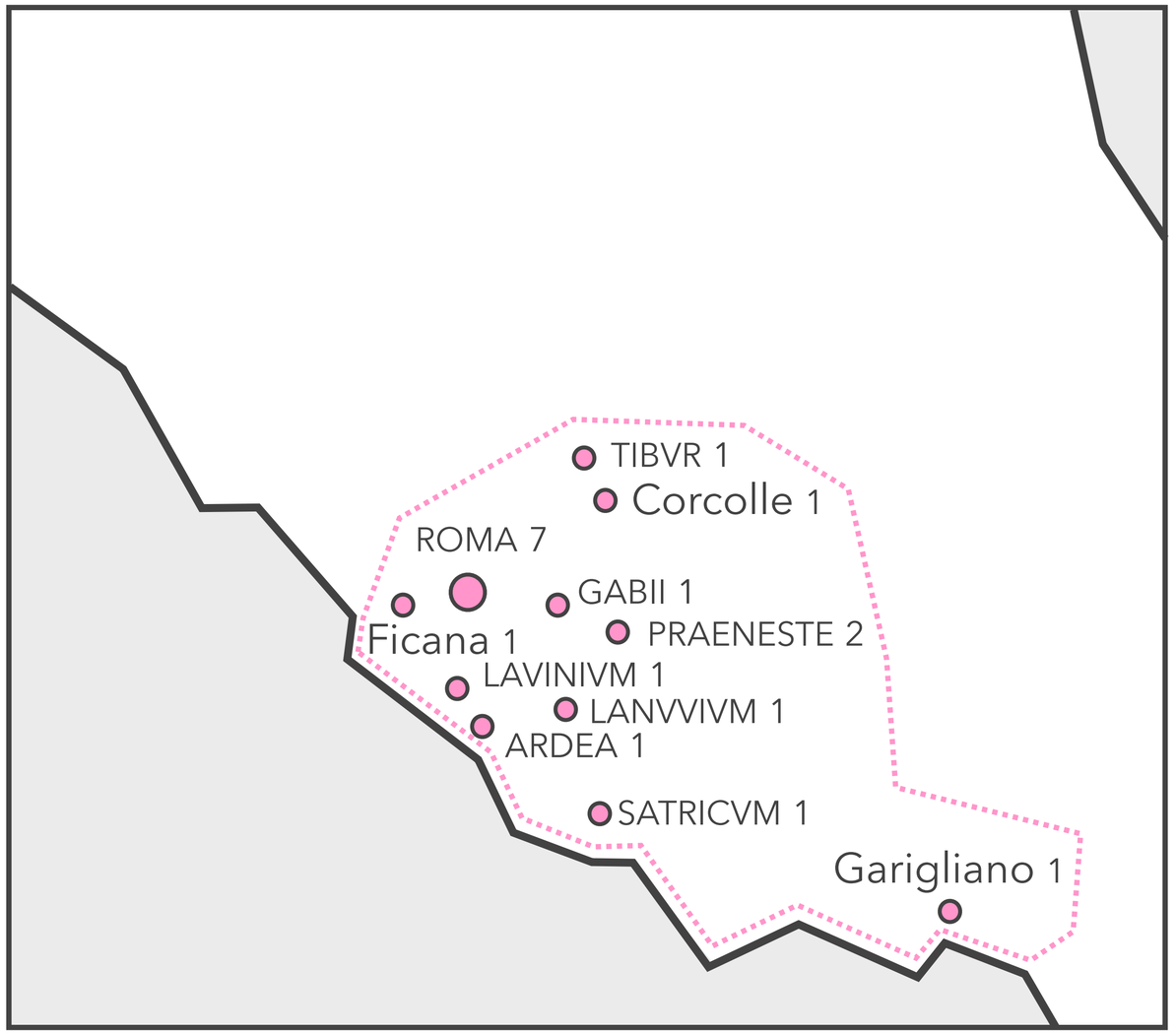

Abecedarij iz Lanuvija, cca 525–500 pr.n.e.

Poglavlje 6
STAROLATINSKI NATPISI

	Nalazište	Datum	Natpis	Izdanje
1.	Praeneste / Palestrina	cca 700–600	*Fibula Praenestina*	CIL I^2.3
2.	Praeneste / Palestrina	cca 700–600	*Vetusia*-natpis	ET La 2.1
3.	Gabii / Osteria dell'Osa	cca 620-610	Titin natpis	Colonna 1980
4.	Roma	cca 625–600	Vendijin natpis	Peruzzi 1963
5.	Roma	cca 700–500	Lapis niger	CIL I^2.1
6.	Tibur / Tivoli	cca 700–400	Natpis iz Tivolija	CIL I^2.2658
7.	Roma	cca 600–550	Dvenosov natpis	CIL I^2.4
8.	Lanuvium / Lanuvio	cca 525–500	Abecedarij iz Lanuvija	Atteni–Maras 2004
9.	Satricum / Le Ferriere	cca 600–480	Lapis Satricanus	CIL I^2.2832a
10.	Ardea	cca 560–480	*Kavidios*-natpis	CIL I^2.474
11.	Corcolle	cca 550–400	Natpis iz Korkolea	CIL I^2.2833a
12.	Lavinium	cca 550–400	Natpis iz Lavinija	CIL I^2.2833
13.	Garigliano	cca 500–480	Natpis iz Gariljana	Vine 1998
14.	Roma	cca 560–450	Pulpios-natpis	CIL I^2.479
15.	Roma	cca 550–300	Rex-natpis	CIL I^2.2830
16.	Ficana	cca 600-500	Natpis sa Monte Kunja	CIL I^2.2917c
17.	Roma	cca 500–450	*Manias*-natpis	CIL I^2.2917b
18.	Roma	cca 500-450	*Karkavaios*-natpis	CIL I^2.2917a

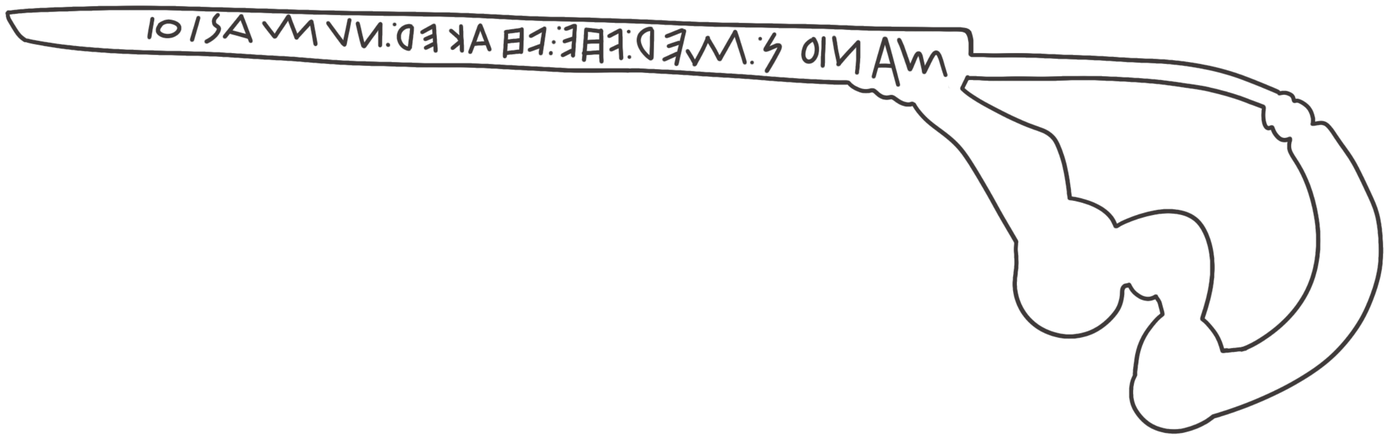

TIBVR 1
Corcolle 1
ROMA 7
GABII 1
Ficana 1
PRAENESTE 2
LAVINIVM 1
LANVVIVM 1
ARDEA 1
SATRICVM 1
Garigliano 1

Fibula Praenestina, cca 700–600 pr.n.e.

Fibula Praenestina, cca 700–600 pr.n.e.

Fibula Praenestina, cca 700–600 pr.n.e.

MANIOS MED VHEVHAKED NUMASIOI

Mānius mē fēcit Numeriō.

Titin natpis, cca 620–610 pr.n.e.

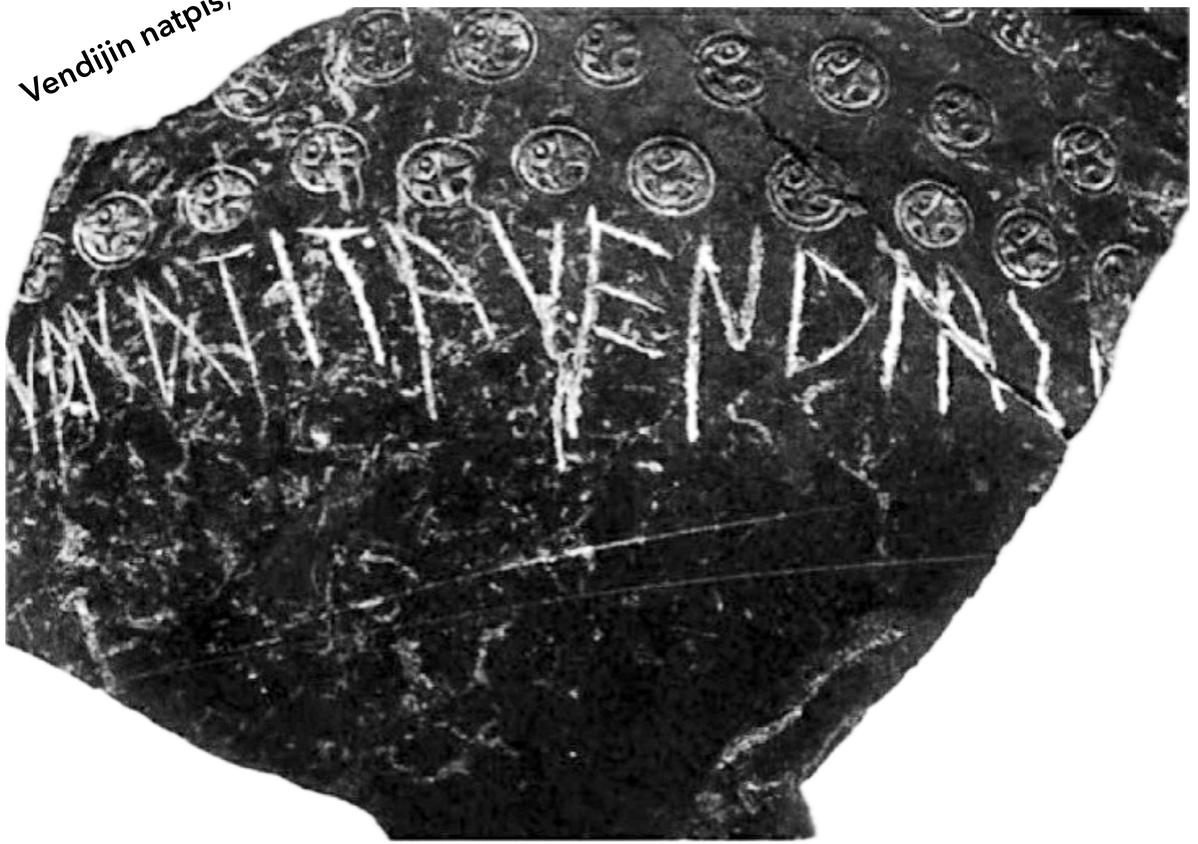

Titin natpis, cca 620–610 pr.n.e.

SALVETOD TITA
Salvētō Tita.

Vendijin natpis, cca 625-600 pr.n.e.

Vendijin natpis, cca 625–600 pr.n.e.

Vendijin natpis, cca 625–600 pr.n.e.

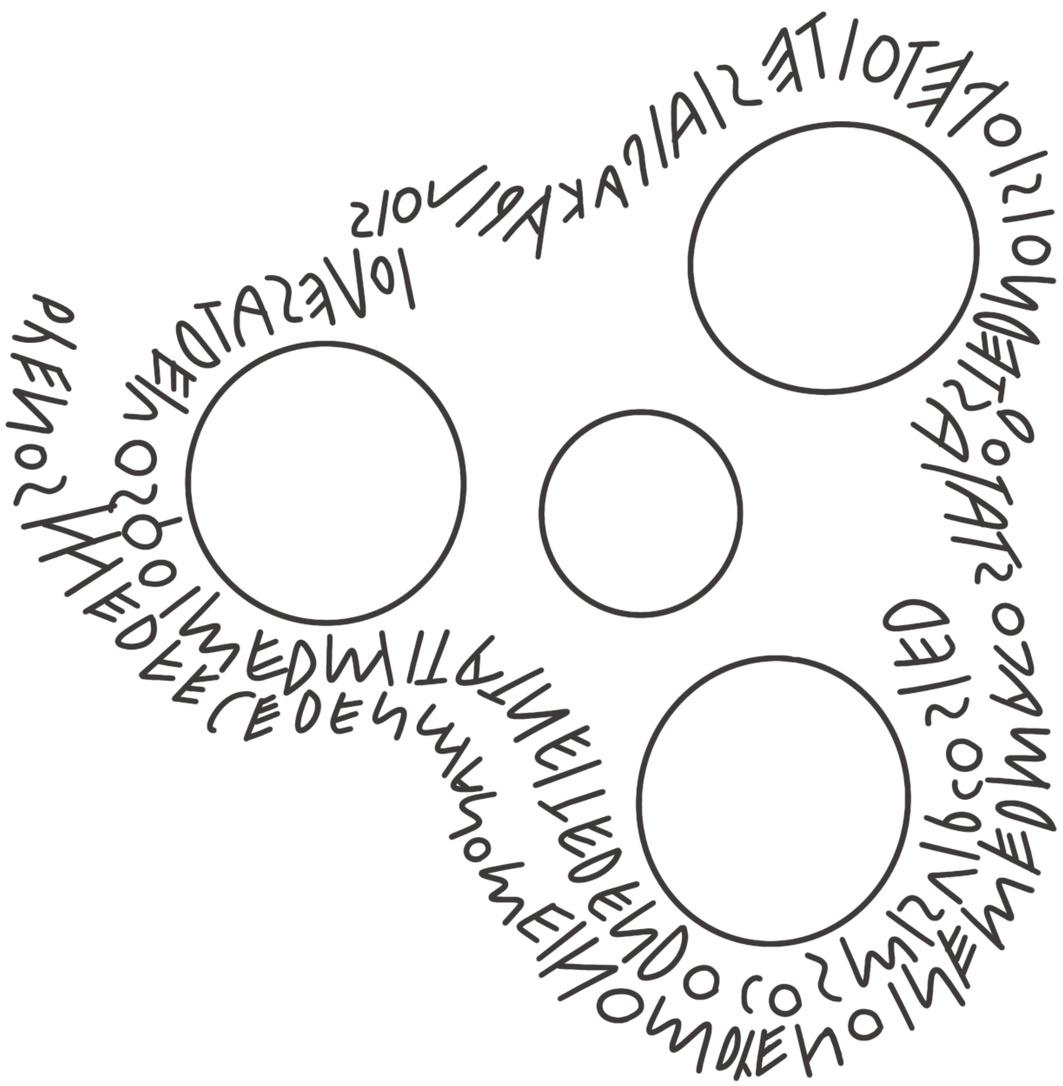

ECO VRNA TITA VENDIAS MAMAR(COS) (M)ED VHE(VHAKED)

Ego (sum) ūrna Titae Vendiae. Mamarcus mē fēcit.

Dvenosov natpis, *cca* 600–550 pr.n.e.

IOVESAT DEIVOS QOI MED MITAT
NEI TED ENDO COSMIS VIRCO SIED
Iūrat deōs quī mē mittit,
nī(si) tē endo cōmis virgō sit.

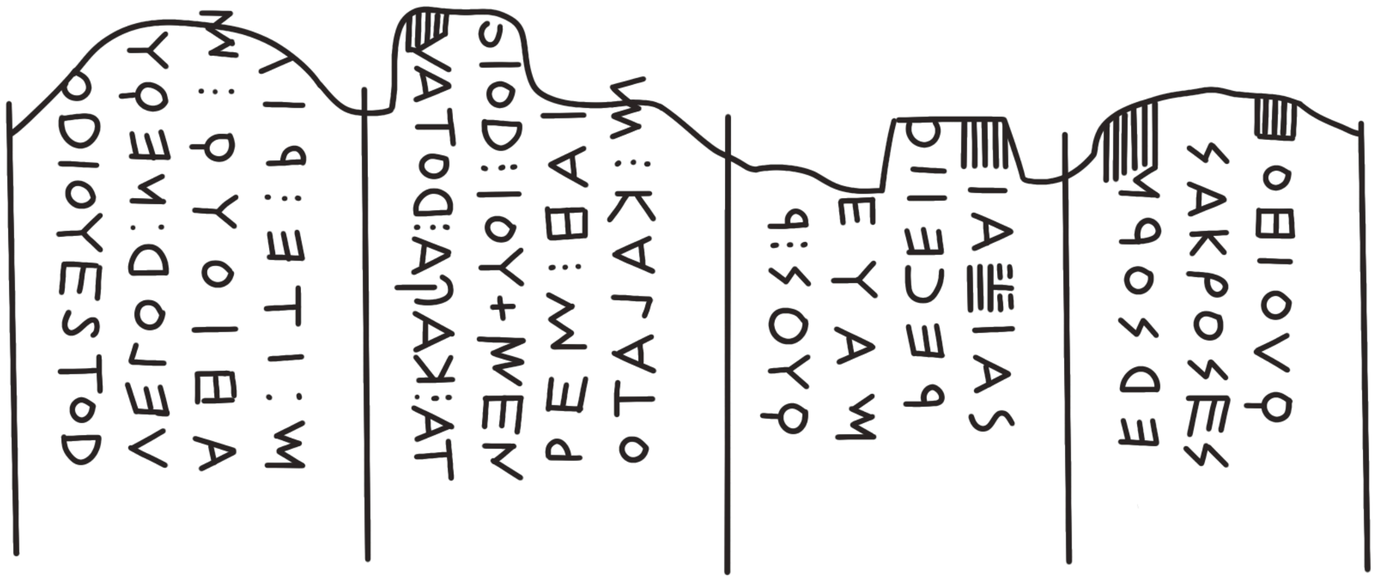
AS TED NOISI OPETOIT ESIAI PAKA RIVOIS
At tē […] pācā rīvīs.

DVENOS MED FECED EN MANOM EINOM DVENOI
NE MED MALOS STATOD
Bonus mē fēcit in manum (…) bonō.
Nē mē malus stātō.

Lapis niger, cca 700-500 pr.n.e.

Lapis niger, cca 700–500 pr.n.e.

Lapis niger, cca 700–500 pr.n.e.

QVOI HO[NC…] SAKROS ESED SORN[…]
Quī hunc […], sacer erit. […]

[…]IA[…]IAS RECEI IO[…]EVAM QVOS R[…
[…] rēgī […] quōs

KALATOREM HA[…]TOD
calatōrem [habētō?

IOVXMENTA KAPIA DO TAV[RO-
iūmenta capiat duo tau[rōrum

-M ITE RI[…]M QVOI HAVELOD
īte […] quī […]

NEQV[…]OD IOVESTOD
nequ[…] iūstō

Lapis Satricanus, cca 600–480

Lapis Satricanus, cca 600–480

Lapis Satricanus, cca 600–480

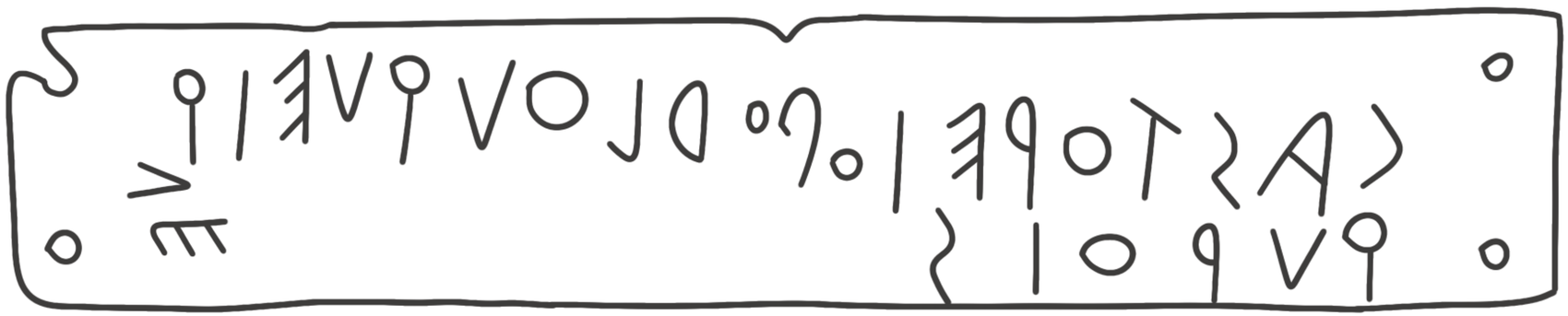
…]IEI STETERAI POPLIOSIO VALESIOSIO SVODALES MAMARTEI

…]ii. Stetēre Pūbliī Valeriī sodālēs Mārtī.

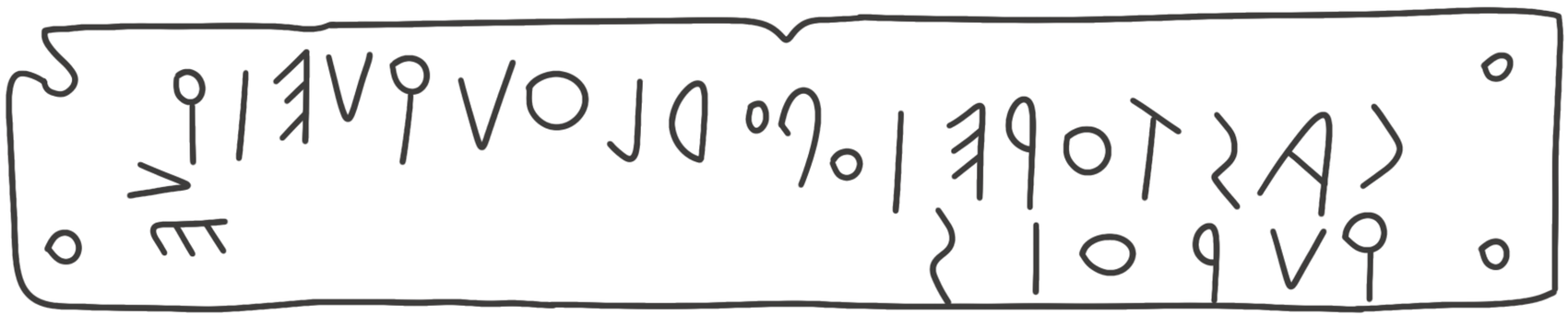
Natpis iz Lavinija, cca 550–400 pr.n.e.

Natpis iz Lavinija, cca 550–400 pr.n.e.

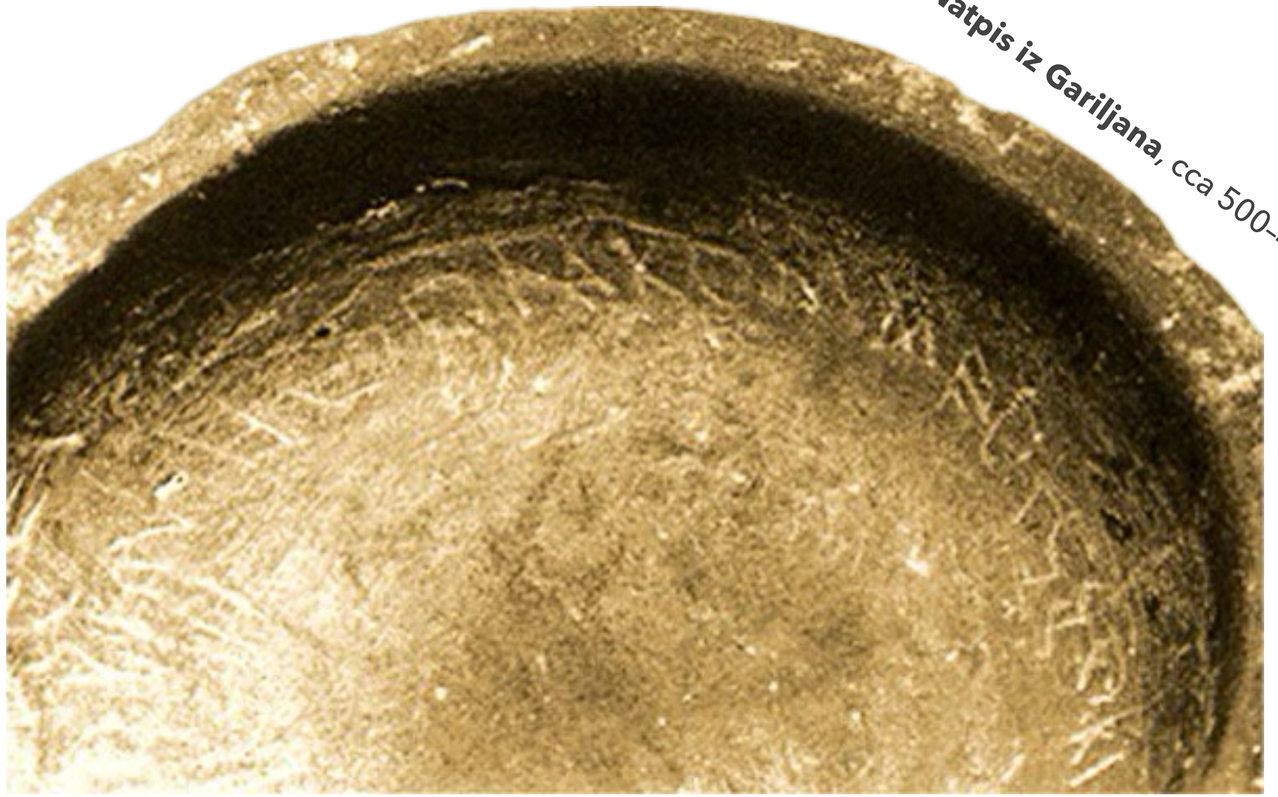

Natpis iz Lavinija, cca 550–400 pr.n.e.

CASTOREI PODLOVQVEIQVE QVROIS

Castorī Pollūcīque κούροις

Natpis iz Gariljana, cca 500-480 pr.n.e.

NEI PARI MED
Nē pārē mē!

ESOM KOM MEOIS SOKIOIS TRIFOS
Sum cum meīs sociīs tribus.

AUDEOM DUOM
Audiōrum duōrum (sc. sum).

Natpis iz Garlijana, cca 500–480 pr.n.e.

Poglavlje 7
KASNIJE POJAVE

- u 3. vijeku pr.n.e, za glas [g] se javlja izmišljeni znak G

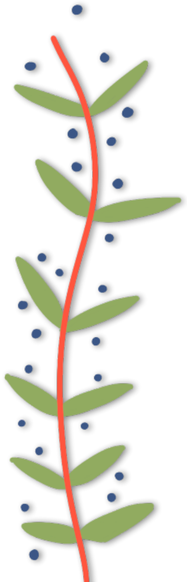
  ➔ mnoge riječi sa [g] pišu se uprkos tome sa C sve do klasičnih vremena

  ➔ osobito često u imenima, npr. **C**AIVS = Gaius ili **C**NAEVS = Gnaeus

- u 1. vijeku pr.n.e, za gasove [z] i [y] koriste se znakovi zeta i ipsilon iz standardnog grčkog alfabeta

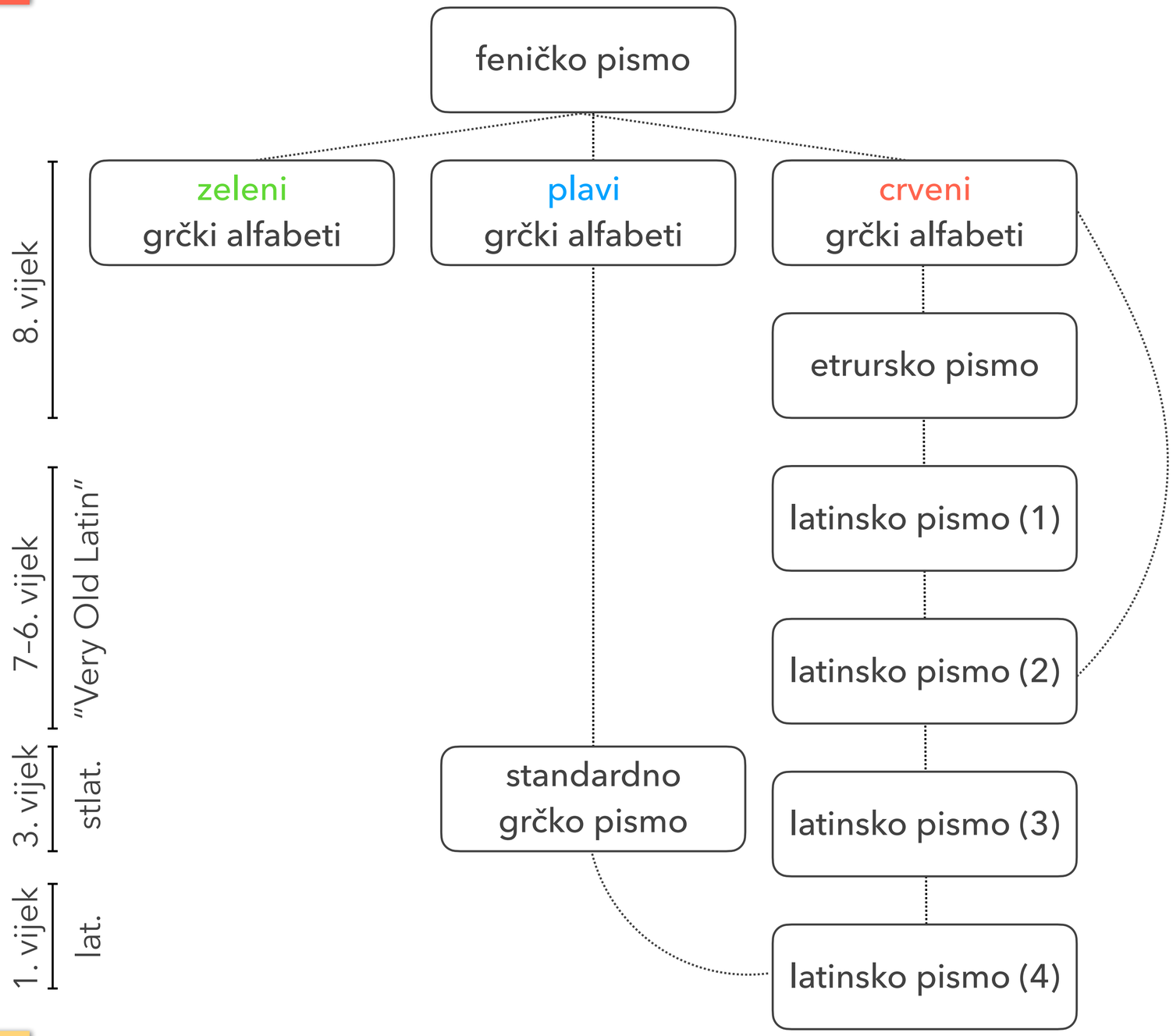
  ➔ npr. lat. Aeg**y**ptus < grč. Αἴγ**υ**πτος

  ➔ npr. lat. **z**ona < grč. **ζ**ώνη

Poglavlje 8
DA PONOVIMO!

U crvenim grčkim pismima, eta označava [h], digama [w], ipsilon [u], hi [ks], psi [k^h].

U etrurskom pismu, gama se koristi za [k] dočim se beta [b] i delta [d] ne koriste. [f] je VH ili 8.

U latinskom pismu vrijednost su isprava kao u etrurskom, tj. gama je [k], a VH > V je [f].

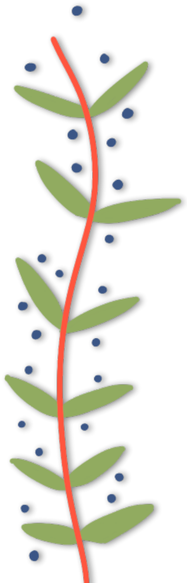
U upotrebu se pod uticajem grčkom pisma vraćaju beta [b], delta [d] i omikron [o].

Javlja se izmišljeni znak G, za [g].

Iz standardnog grčkog pisma ulaze zeta [z] i (opet) ipsilon [y].

- Jezičke odlike starolatinskih natpisa:

➔ nema slabljena vokala u neakcentovanom položaju: nom.sg. -OS = -us, acc.sg. -OM = -um, KOM = cum
➔ diftonzi su još uvijek nemonoftongizovani: dat.sg. -OI = -ō, dat.pl. -OIS = -īs, QVOI = quī, RECEI = rēgī, CASTOREI = Castorī, PODLOVQVEI = Pollūcī, Mamartei = Mārtī, MEOIS = meīs, SOKIOIS = sociīs
➔ nema kontrakcije vokala: SIED = sit
➔ krajnje -t ozvučuje se u d: SIED = sit, VHEVHAKED, FECED = fēcit, ESED = erit
➔ intervokalno s još nije prešlo u r: NVMASIOI = Numeriō, IOVESAT = iūrat, VALESIOSIO = Valeriī
➔ grupa dv još uvijek nije prešla u b: DVENOS = bonus
➔ grupa sv još uvijek nije prešla u s: SVODALES = sodālēs
➔ neke konsonantske grupe još nisu pojednosavljene: COSMIS = cōmis, IOUXMENTA = iūmenta
➔ nom.sg. o-osnova na -er još uvijek glasi -ROS: SAKROS = sacer
➔ gen.sg. o-osnova glasi još uvijek glasi -OSIO: POPLIOSIO VALESIOSIO = Pūbliī Valeriī
➔ gen.pl. o-osnova još uvijek glasi -OM: TAVROM = taurōrum, AUDEOM = Audiōrum, DVOM = duōrum
➔ gen.sg. a-osnova još uvijek glasi -as: VENDIAS = Vendiae
➔ 3sg ipv. II act. završava na -tōd: SALVETOD = salvētō, STATOD = statō
➔ faciō tvori perfekat sa reduplikacijom: VHEVHAKED = fēcit
➔ 3pl.pf.act. završava na -ERAI: STETERAI = stetēre

Kraj
HVALA!

